

координаційні повноваження прокурора. Наказом Генерального прокурора України № 1/1 гн від 16 січня 2013 року "Про координацію діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції" визначений порядок проведення координації. Значним внеском в розвиток координаційної діяльності слугує Положення про координацію діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції, затверджене спільним наказом Генерального прокурора України та керівників правоохоронних органів 11 лютого 2013 р. № 5/132/21/4/84/82/13/10. У Положенні передбачено у повному обсязі такі питання, як: завдання, основні форми, склад учасників, порядок підготовки, проведення та контролю координаційних заходів. Таким чином, прокурори, як координатори, отримали значну нормативну базу координаційної діяльності.

Таким чином, роль і можливості координаційної діяльності прокурорів у зміцненні законності мають суттєве значення. Тому керівництво Генеральної прокуратури України вимагає від підлеглих прокурорів широко використовувати всі форми координації з метою активізації протидії злочинності, забезпечення правопорядку, захищеності населення від корупційних проявів.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є теоретична деталізація індикаторів ефективності координаційної роботи органів прокуратури.

Використана література:

1. Самощенко Н.С. О понятии эффективности правовых наук / Самощенко Н.С., Никитинский В.О. - Ученые записки. - М.: ВНИИСЗ, вып. 12. - 1969, С. 19-24.
2. Лебедев М.П. Об эффективности воздействия социалистического права на общественные отношения // Сов. гос-во и право. - №1. - 1963. - С. 31-35.
3. Звирбуль В.К., Клочков В.В., Миньковский Г.М. Теоретические основы предупреждения преступности. - И.: 1977. - С. 239.
4. Михайленко О., Пасечко З. Про роль прокуратури у підвищенні ефективності координації діяльності щодо боротьби зі злочинністю // Вісник прокуратури. - № 5(83). - 2008. - С. 37-44.
5. Михайленко О. Координація діяльності у боротьбі зі злочинністю // Прокуратура. Людина. Держава. - № 7(37). - 2004. - С. 23-27.

УДК 343.365:342.237

■ **ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВУ ПРИРОДУ
НЕПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ЗЛОЧИН**

А.С. Беніцький

У статті розглядається правова природа неповідомлення про злочин, досліджуються питання криміналізації та декриміналізації такого неповідомлення, аналізуються його ознаки, які містяться у правових нормах Загальної та Особливої частин кримінального законодавства України.

Ключові слова: *неповідомлення (недонесення) про злочин, предикатний злочин, криміналізація злочину.*

В статті розглядається правова природа неповідомлення про злочин, досліджуються питання криміналізації та декриміналізації неповідомлення про злочин, аналізуються його ознаки, наведені в правових нормах Загальної та Особливої частини кримінального законодавства України.

Ключевые слова: *неповідомлення (недонесення) про злочин, предикатное преступление, криминализация преступления.*

The article examines the legal nature of misprision, explores issues of criminalization and decriminalization of misprision.

Key words: *misprision, the predicate offense, the criminalization of offenses*

Поставлення проблеми. Законодавством України не передбачено спеціальної норми, яка б установлювала відповідальність за неповідомлення про злочин. До набрання Кримінальним кодексом України чинності 1 вересня 2001 року недонесення про злочини, перелік яких установлювався чч. 1 та 2 ст. 187 КК України, уважалося злочином. Декриміналізуючи недонесення про злочини, законодавець України не передбачив за такі діяння навіть адміністративної відповідальності. Як видається, тим самим він дав зрозуміти суспільству, що доносительство є аморальним учинком. Між тим не виникає сумніву в аморальності доносительства про те, що в дійсності не було. Особливо якщо це відбувається з метою зганьбити людину, звинувативши її в особливо тяжкому злочині, або з корисливих або інших низьких мотивів. За такі діяння, як завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину, ст. 383 КК України передбачено кримінальну відповідальність.

Однак незрозуміло, чому законодавець України декриміналізував недонесення про насильницькі злочини або злочини проти волі, честі та гідності особи та інші злочини, які посягають на безпеку в суспільстві. Якби, наприклад, правоохоронні органи заздалегідь були повідомлені про готування до злочину, то йому можна було б своєчасно запобігти та не допустити настання злочинних наслідків.

Стан дослідження. У юридичній літературі існують різні погляди на проблему криміналізації та декриміналізації неповідомлення (неповідомлення) про злочин. Так, наприклад, противником криміналізації неповідомлення є О.В. Наумов, який вважає, що декриміналізація неповідомлення про злочин відповідала кримінально-правовій політиці Росії початку 1990-х років, коли, на думку вченого, розвиток національного законодавства Росії пішов у демократичному напрямі [6, С. 305-306]. О.В. Наумов зазначає, що в період перебудови при обговоренні питання про шляхи подальшого розвитку кримінального законодавства в демократичному напрямку було висловлено пропозиції щодо відмови від караності неповідомлення про злочин, оскільки, на його думку, вони обґрунтовувалися тим, що залишення у кри-

мінальному законі норми, яка передбачала відповідальність за недонесення про злочин, покладало на громадян правовий обов'язок стежити один за одним, що вело до непотрібної підозрливості [6, С. 305].

Між тим є багато прихильників відновлення у кримінальному законодавстві відповідальності за недонесення (неповідомлення) про злочин, серед яких А.В. Зарубін, М.М. Лапунін, А.Д. Макаров, Я. Остапик та інші фахівці [3, С. 146; 4, С. 159-160; 5, С. 80; 7, С. 363].

Виділення невирішеної проблеми. Аналіз наукових робіт свідчить про те, що дослідженню ознак неповідомлення про злочин, які містяться у правових нормах Загальної та Особливої частин кримінального законодавства України, не приділялося належної уваги в юридичній літературі. Крім того, залишається невирішеною проблема криміналізації неповідомлення (недонесення) про тяжкий або особливо тяжкий злочин.

Метою статті є визначення правової природи неповідомлення (недонесення) про злочин, установлення підстав для криміналізації розгляданого діяння.

Виклад основних положень. Згідно з положеннями ч. 7 ст. 27 КК України не є співучастью обіцяне до закінчення вчинення злочину неповідомлення про достовірно відомий підготовлюваний або вчинюваний злочин. Такі особи підлягають кримінальній відповідальності лише у випадках, коли вчинене ними діяння містить ознаки іншого злочину.

Обов'язок повідомити про злочин впливає з деяких норм Загальної та Особливої частини кримінального законодавства України. Ознаки недонесення про злочин містяться, наприклад, у таких інститутах кримінального права, як добровільна відмова від скоєння злочину та звільнення від кримінальної відповідальності.

Частиною 2 статті 31 КК України передбачено умови, у разі виконання яких організатор, підбурювач та пособник не підлягають кримінальній відповідальності. Відповідно до цієї норми умовами добровільної відмови від вчинення злочину для організатора, підбурювача та пособника є відвернення злочину або своєчасне *повідомлення* (підкреслено мною. – А.Б.) зазначеними співучасниками злочину відповідних органів державної влади про злочин, що готується або вчиняється. Якщо ці умови організатор, підбурювач та пособник виконають, то згідно з ч. 2 ст. 31 КК України вони не підлягають кримінальній відповідальності.

Звернемо увагу на те, що перелічені умови добровільної відмови від злочину є альтернативними, оскільки між ними є розділовий сполучник "або". Виконання будь-якої з них є підставою для непритягнення організатора, підбурювача та пособника до злочину. Таким чином, у разі своєчасного повідомлення органів державної влади про злочин, що готується або вчиняється, організатор, підбурювач та пособник не підлягають кримінальній відповідальності.

В Особливій частині Кримінального кодексу України є спеціальні

заохочувальні норми, згідно з якими особа звільняється від кримінальної відповідальності за умови повідомлення про злочин. Так, наприклад, відповідно до ч. 5 ст. 354 (підкуп працівника державного підприємства, установи чи організації), ч. 5 ст. 368-3 (підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), ч. 5 ст. 368-4 (підкуп особи, яка надає публічні послуги), ч. 6 ст. 369 (пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі) КК України особа, яка пропонувала, обіцяла¹ або надала неправомірну вигоду, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо стосовно неї було вчинено дії щодо вимагання неправомірної вигоди й після пропозиції, обіцяння чи надання неправомірної вигоди вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого законодавчо наділена правом повідомляти про підозру.

Згідно з положеннями зазначених правових норм особа звільняється від кримінальної відповідальності у випадку, коли повідомить органи державної влади про скоєння нею злочину, тобто про пропозицію, обіцяння чи надання неправомірної вигоди.

В Особливій частині Кримінального кодексу є норми, які містять ознаки недонесення про злочин, передбачені ст.ст. 135, 136, 137, 209-1, ст. 238, ч. 3 ст. 243, ст. 426 та ін.

Згідно з положенням ст. 136 КК України особа несе кримінальну відповідальність за ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані за можливості надати таку допомогу або неповідомлення про такий стан особи належним установам чи особам, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження. Так, якщо особі стало відомо, наприклад, про загрозу життю будь-якої особи, яка виникла внаслідок чужих злочинних дій, то вона повинна про це повідомити належним установам або особі, якій загрожує небезпека. Якщо ж вона цього не зробить, то підлягатиме відповідальності за ст. 136 КК України. У випадку, коли ще небезпечного стану для життя людини не було, притягати особу, яка не повідомила органи влади або що людину про готування щодо неї злочину, до відповідальності за ст. 136 КК України підстав немає. Крім того, особа не є суб'єктом розгляданого злочину, коли вона не повідомила правоохоронні органи про готування або замах на корисливий або інший злочин, який не призводить до створення для потерпілої особи небезпечного для життя стану.

Відповідно до ч. 1 ст. 209-1 (умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму) КК України особа несе

¹ Обіцяння надати неправомірну вигоду як ознаку злочину передбачено ст.ст. 368-3 та 368-4 КК України.

кримінальну відповідальність за умисне неподання інформації про фінансові операції, що відповідно до закону підлягають фінансовому моніторингу, спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу.

Законом України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму" від 28 листопада 2002 року визначено фінансові операції, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу. Так, ч. 2 ст. 6 цього закону передбачено, що в разі якщо у суб'єкта первинного фінансового моніторингу виникають підстави вважати, що фінансова операція пов'язана з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, внутрішній фінансовий моніторинг проводиться також щодо інших фінансових операцій, в уточненні яких виникла необхідність.

У випадку коли суб'єкт первинного фінансового моніторингу не повідомить спеціально уповноважений орган фінансового моніторингу (державну службу фінансового моніторингу) про підозру у скоєнні злочину, тобто легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму, то він підлягає відповідальності за ст. 209-1 КК України.

Відповідно до Закону України "Про боротьбу з тероризмом" від 20 березня 2003 р. передбачено обов'язок для спеціальних суб'єктів, які залучаються до боротьби з тероризмом, повідомляти правоохоронні органи про фінансові операції, які пов'язані з фінансуванням тероризму. Так, згідно з ч. 2 ст. 11-1 зазначеного закону, у разі виявлення суб'єктами, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом та/або які залучені до боротьби з тероризмом, фінансових операцій або будь-яких активів осіб, які включені до переліку осіб, що пов'язані з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції, такі суб'єкти невідкладно подають інформацію про виявлені фінансові операції або терористичні активи до Служби безпеки України.

Таким чином, ознаки неповідомлення (недонесення) про достовірно відомий підготовлюваний або вчинюваний злочин вбачаються в деяких правових нормах кримінального законодавства України. Звертає на себе увага те, що поза кримінальним законом залишаються некриміналізованими діяння, які становлять небезпеку для людини, громадськості та держави. Серед них можна назвати неповідомлення про достовірно відоме готування або замах на захоплення заручників, торгівлю людьми, відмивання злочинних доходів, фінансування тероризму, незаконний обіг наркотиків, зброї тощо.

Тому питання криміналізації неповідомлення про тяжкі або особливо тяжкі злочини законодавцями України необхідно переглянути. Слід відмітити, що проблеми криміналізації або декриміналізації неповідом-

лення про злочин були предметом досліджень російських криміналістів ще на початку XIX століття. Так, наприклад, С.І. Баршев уважав, що обов'язок доносити про злочин має бути в усіх випадках, коли своєчасним повідомленням про підготовлюваний злочин можна запобігти настанню злочинних наслідків [2, с. 96].

Обов'язок повідомляти про злочинця згадується в багатьох правових джерелах. На території України про відповідальність за неповідомлення про злочинця згадується у правових пам'ятках Великого князівства Литовського. Так, наприклад Статут королівський і радних панів польських і литовських від 1541 року про продаж і купівлю різних припасів у Вільно, з призначенням десяти осіб для спостереження за правильною торгівлею, проголошував: "... Хто без службymesкает и злочинства, злодейства, розбоичиня; а еслибыгде в чиём дому таковыизлыи люди, без служби будучи, переховывалися, тогдыгосподаридомовые маюць о них вряду дати знати, а хто бытаковых людей, которих злочинства ся деюць, при себе без службыховал а о них врядуведати не дал, таковыймаетьгым сам каранбыти, якокторийзлодей а разбойник" [1, с. 112-114]. Зазначеним документом установлювався обов'язок для мешканців Литовського князівства повідомляти владу про злочинців.

Покарання за недонесення про злочинців передбачалося в деяких правових нормах Статутів Великого князівства Литовського 1529, 1569 та 1588 рр. Так, наприклад, артикулом 17 "Про хорунжих, аби землян дома не залишали і [з війська] не відпускали" розділу II Литовського статуту 1588 року встановлювалася відповідальність для військовослужбовців за неповідомлення про злочин: "... якби який землянин вдома зостався, а хорунжий би того перед гетьманом *не повідав* (підкреслено мною - А.Б.) і приховав, а те на нього було б доведено, що то навмисно вчинив, тоді такий хорунжий посаду свою, хорунжство, втрачає" [9, с. 77].

Слід відмітити, що громадськість по-різному ставилася до обов'язку, який встановлювала держава, повідомляти про злочинців та злочини.

З одного боку, населення жаліло злочинців як страждальців від дій органів влади, надавало їм усілякої допомоги.

Цікаво відмітити, що в деяких регіонах Російської імперії існувала народна традиція надати допомогу втікачам-каторжанам. Так, російські дослідники побуту та традицій руського населення відмічали, що в Сибіру й на Далекому Сході у багатьох поселеннях щовечора на віконці з зовнішнього боку будинку, що виходить на вулицю, селяни залишали продукти та одяг для тих, хто втік з каторги [10, с. 21].

Звичайно не можна не враховувати ту обставину, що до Сибіру й на Далекий Схід населення добровільно не переселялося. Основна частина мешканців цих регіонів, які потрапили туди з Європейської частини Російської імперії, – це колишні злочинці, яких уряд насильно переселив з

сім'ями на постійно проживання, або їхні нащадки. Тому ставлення до втікачів-каторжників у них було інше в порівнянні з іншою частиною населення Російської імперії. Не можна не зважати й на той чинник, що каторжани тікали не поодинокі, тому повідомлення органів влади про втікача могло неминуче накликати біду на мешканців населеного пункту з боку спільників. Так, відомими є випадки, коли учасники злочинних згай і банд мстилися особам, які повідомляли органи влади про злочинців. Тому населення намагалося не втручатися в боротьбу держави з кримінальним світом.

Відповідно, держава кримінально-правовими нормами змушувала населення сприяти органам влади у виявленні злочинців. Уряд застосовував суворі покарання за недонесення про злочинців. Згідно з положеннями багатьох правових документів Московської держави, а пізніше Російської імперії осіб, які не повідомили про злочинців, карали нарівні з головними винуватцями основного злочину. За неповідомлення про загрозу життю і здоров'ю монаршої особи в Російській імперії завжди було передбачено смертну кару. У деяких випадках уряд установлював заохочувальні норми за повідомлення про злочинців. Особам, які повідомляли про злочин, у певних випадках видавалася матеріальна винагорода.

Разом з тим не можна не враховувати й моральні цінності населення, які сформувалися завдяки християнським заповідям, таким як, наприклад, "допоможи ближньому своєму".

Тому частина населення Російської імперії ставилася до злочинців як до страждених. Для багатьох було не важливо, хто перед ними – жебрак, що просить милостиню, чи злочинець, який намагається сховатися від переслідувань уряду. Так, наприклад, Н. Полетаєв указував, що в основі недонесення майже завжди лежить почуття жалю до занепаłego ближнього [8, с. 86]. З цього автор робив висновок про недоцільність притягнення до кримінальної відповідальності за недонесення.

Важливу роль відігравала та обставина, що населення багато в чому не схвалювало владу й намагалося допомогти тим, хто, як йому здавалося, постраждав від неї. Не можна забувати гоніння, які були впродовж кількох століть у Московській державі, а пізніше в Російській імперії стосовно до розкольників, а також тяжкий гніт кріпосного права, який було ліквідовано лише в другій половині XIX століття, і багато інших соціально-економічних причин для народного невдоволення владою.

З іншого боку, населення завжди засуджувало злочинців, дії яких порушували його особисті інтереси. Особливий народний гнів викликали конокради, палії будинків, знищувачі посівів та ін. У Речі Посполитій, а також у Російській імперії було безліч прикладів, коли громада здійснювала самосуд щодо тих, хто вчинив злочин проти одного з її членів або всієї громади. У таких випадках рідко коли злочинцеві вдавалося уникну-

ти фізичної розправи розлученого наговпу. Самосуд як явище тільки з початку ХХ століття поступово сходить нанівець. Цьому багато в чому сприяла діяльність державних органів влади з формування у населення усвідомлення того, що злочинець не уникне правосуддя й за свої діяння невідворотно буде покараний судом відповідно до закону.

У кримінальному законодавстві передбачено покарання за діяння, які суспільство визнає як злочини. Держава, отримавши повноваження від народу щодо здійснення правосуддя, через утворену систему судів засуджує злочинців за скоєне й тим самим висловлює негативне ставлення населення до злочинів.

Людина повинна усвідомлювати те, що байдуже ставлення до постраждалих від злочину, а також до тих, хто потребує допомоги в разі, коло їхньому життю, здоров'ю, свободі або власності загрожує небезпека від злочинця, є аморальним. Для того щоб захистити себе від насильства з боку криміналітету, необхідно протидіяти йому всім суспільством.

Відсутність відповідальності за нецесення про злочин породжує безкарність, упевненість злочинця в тому, що його діяння не стануть відомими органам влади. Тому ставлення до обов'язку повідомляти про злочин повинно бути законодавцем переглянuto. Необхідно покласти на населення обов'язок надавати допомогу правоохоронним органам у запобіганні вчиненню злочину, а також у встановленні винних у його вчиненні. Обов'язок повідомити про злочин повинен бути імперативним. Для того щоб таке зобов'язання було реалізовано, необхідно встановити санкції за його невиконання. Тому необхідність відновлення кримінальної відповідальності за неповідомлення (недонесення) про злочин давно назріла. Криміналізація неповідомлення про тяжкий чи особливо тяжкий злочин буде сприяти запобіганню вчиненню зазначених видів злочинів, зниженню рівня латентності злочинів, підвищенню рівня правосвідомості населення та вихованню в людини правової культури.

Предикатні злочини, за неповідомлення про які повинна наставати кримінальна відповідальність, доцільно обмежити певними видами. Такими можуть бути тяжкі або особливо тяжкі злочини. Відповідальність повинна наставати за неповідомлення про підготовлюваний або вчинений тяжкий або особливо тяжкий злочин. Зазначений підхід буде відповідати міжнародним стандартам протидії організованій злочинності, корупції, відмиванню злочинних доходів, фінансуванню тероризму та іншим злочинам, які становлять небезпеку для суспільства.

Використана література:

1. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией. В 15-ти томах. Том 1 (1361-1598 гг.) / [под ред. Н. Костомарова]. – СПб., 1863. – 319 с.

2. Брашев С. И. Общие начала теории и законодательства о преступлениях и наказаниях :В 2 разд. / Соч. Имп. Моск. ун-та орд.проф. д-ра права Сергея Баршева. – Москва : Унив. тип., 1841. – 385 с.
3. Зарубин А. В. Уголовно-правовое регулирование прикосновенности к преступлению :Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Зарубин Андрей Викторович ; Тюмен. юрид. ин-т МВД России. – Тюмень. – 2004. – 212 с.
4. Лаунин М. М. Вторичная преступная деятельность: понятие, виды, проблемы квалификации, криминализации и пенализации / М. М. Лаунин [науч. ред. Н. А. Лопашенко]. – М. :ВолтерсКлувер, 2006. – 240 с.
5. Макаров А. Д. Уголовная ответственность за прикосновенность к преступлению :Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Макаров Анатолий Дмитриевич. – М., 2004. – 176 с.
6. Наумов А. В. Российскому уголовное право. Курс лекций. В двух томах. Т. 1. Общая часть / А. В. Наумов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрид. лит., 2004. – 496 с.
7. Остапик Я. Неповідомлення про злочин: позитиви та негативи декриміналізації діяння / Я. Остапик // Вісник Львівського національного університету. – Серія юридична. – 2011. – № 54. – С. 361-365.
8. Полетаев Н. Прикосновенность к преступлению / Н. Полетаев // Журнал министерства юстиции. – СПб., 1862. – Том XIV. – С. 45-100.
9. Статути Великого князівства Литовського. У 3-х томах. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. – Кн. 2 / [за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова]. – Т. III. – Одеса : Юридична література, 2004. – 568 с.
10. Чалидзе В. Уголовная Россия / В. Чалидзе. – М. : Терра-TERRA, 1990. – 395 с.

УДК 343.344

В. В. Лень

ХОЛОДНА ЗБРОЯ: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У статті розглядаються питання кримінальної відповідальності за носіння і збут холодної зброї колекціонерами та іншими громадянами.

Ключові слова: *холодна зброя, кримінальна відповідальність, колекціонер, галограма.*

В статье рассматриваются вопросы уголовной ответственности за ношение и сбыт холодного оружия коллекционерами и другими гражданами.

Ключевые слова: *холодного оружия, уголовная ответственность, коллекционер, галограма.*

In article deals with criminal liability for possession and sale of cold steel collectors and other citizens.

Key words: *cold steel, criminal responsibility, collector, halohrama.*

На сьогодні Кримінальний кодекс України (далі- КК України) 2001р. у ст.263 передбачає відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.